

Rima JŪRAITĖ

OPEROS BOSAS

KNYGA APIE OPEROS SOLISTĄ VACLOVĄ DAUNORĄ

Jaunesnioji operos žanro gerbėjų karta (dabartiniai trisdešimtmečiai ir jaunesni) teatre kurtų solisto Vaclovo DAUNORO (g. 1936) vaidmenų pamatyti nespėjo ir galbūt net nėra girdėję šio boso gyvai atliekamų arijų, tačiau argi įmanoma būti negirdėjus apie jo etaloninį karalių Pilypą II? Todėl, kaip ir tikėtasi, iš šiam operos artistui skirtos knygos „Karalių kuria aplinka“ viršelio į mus žvelgia minėtasis Giuseppe's Verdi operos „Don Karlas“ herojus. Knygą, sudarytą muzikologės Jūratės Katinaitės, pristato teatrologė Rima JŪRAITĖ.

AN OPERA BASS. A BOOK ABOUT THE OPERA SOLOIST VACLOVAS DAUNORAS

The younger generation of opera fans (up to the age of 30) have not been able to see the roles played by Vaclovas DAUNORAS (b. 1936), and perhaps have not even heard him perform any arias live. But is it possible not to have heard of his famous King Philip II, which has turned into a sort of benchmark? Therefore, as expected, from the cover of the book 'The King is Made by his Surroundings', dedicated to the singer, we are greeted by the gaze of the soloist in Giuseppe Verdi's Don Carlos. The book is reviewed by Rima JŪRAITĖ.

„Karaliui nereikia vaidinti karaliaus. Tai aplinkos užduotis. Iš jos reakcijos ir elgesio publika turi suprasti, kad įėjo karalius“, – mėgsta kartoti Daunoras, karalių vaidmenų atlikėjas. Šis jo moto tapo ir knygos pavadinimu, ir jos struktūros idėja!

Lietuvos operos istorijai ir jos asmenybėms skirtų knygų biblioteka tebėra tematiškai kukli. Pirmoji – operos istorija – rašyta įvairiais laikais: nors negalime pasigirti atskirų veikalų gausa, tačiau bent solidžiais skyriais ji išrašyta Lietuvos teatro istorijos keturtomyje. Praėjusio amžiaus trečiajame–ketvirtajame dešimtmečiais mūsų šalies profesionalaus operos teatro pradžios spektaklių refleksijos ir vieno iš šio teatro steigėjų (1920) tenoro Kipro Petrausko kūrybos apžvalga – taip pat jau teatro istorija – sugulė į nuožmaus kritiko Balio Sruogos raštus. Nieko keisto, kad Petrauskas, būdamas tarp pirmųjų nacionalinės operos aktyvistų, sulaukė bene

Vaclovas Daunoras ir koncertmeisterė
Gražina Ručytė-Landsbergienė.
Lietuvos literatūros ir meno archyvas

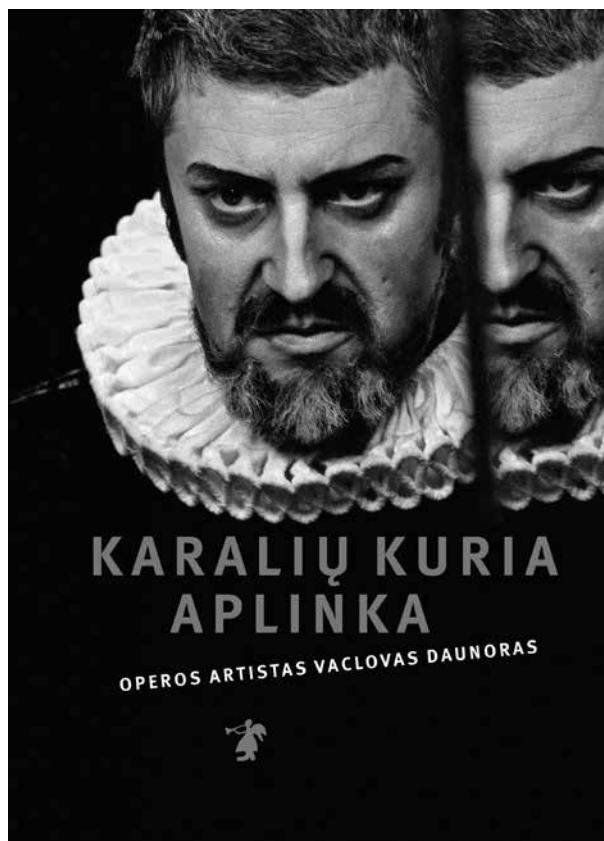
daugiausia savo amžininkų, teatro metraštininkų dėmesio. O štai vėlesnių laikų operos kūrėjams ir atlikėjams dedikuotų monografijų ar jų pačių parengtų memuarų – maža. Galbūt todėl, kad operistai – pirmiausia balso ir scenos, o ne teksto žmonės, – tikėtina, laukiantys muzikos ir teatro istorikų iniciatyvų.

Tokio pobūdžio knygos aktualios ne tik dėl to, kad įamžina savo meto ryškiausias artistas, įvardija jų svarbiausius darbus – etapinius vaidmenis; teatro kūrėjui dedikuotų knygų poveikis didžiausias tuomet, kai jas dar spėja perskaityti tikrieji artisto talento ir spektaklių liudininkai, vėliau visa tai virsta dar vienu istoriniu šaltiniu, archyvu. Besibaigiant 2018-iesiems, vieną didžiausių tokios literatūros spragų pagaliau užpildė muzikologės Jūratės Katinaitės sudaryta knyga „Karalių kuria aplinka“, nužyminti operos artisto boso Vaclovo Daunoro kūrybos kelią. Tai, kad monografija pasirodė pačiu laiku, patvirtina ir žaibiškai, vos per keletą savaičių išgraibstytas pirmasis tiražas. Šiuokart knygos atsiradimą inicijavo pats herojus. Tačiau muzikologės vaidmenį rengiant leidinį tikslu būtų įvardyti ne vien kaip sudarytojos, nes tai yra komandinio darbo rezultatas: Katinaitė ir Daunoras yra šios knygos bendraautorai.

„Karalių kuria aplinka“ – tarpžanrinė knyga, apimanti ir memuarus, ir monografinę medžiagą. Rengti tokio pobūdžio leidinį apie legendinę meno pasaulio asmenybę visada rizikinga: ten, kur dėstomi herojaus ir jo aplinkos žmonių prisiminimai, pavojinga nudreifuoti į sentimentalumą persunktos populiariosios literatūros stilių, o solidi mokslininko teoretiko prieiga – tai jau siauro profesinio ratelio prerogatyva. Šioje knygoje jos sudarytoja ir bendraautorė išlaiko balansą; tai lemia išmaniai sudėliota knygos struktūra: keturios labai skirtingo stiliaus, apimties ir tematikos dalys, – visos jos jau apie būtąjį laiką, – kuriose faktai, jų analizė ir interpretacija dera su prisiminimais ar tiesiog nuomonėmis. Tačiau visose knygos dalyse neišvengta pasikartojimų: autorė ir jos pašnekovai dažnai dalijasi ta pačia informacija, o kai kur ji užrašyta kone identiškais sakiniiais.

Pirmiausia muzikologė glaudai pristato solisto kūrybinę biografiją. Ilgōs Vaclovo Daunoro karjeros (operos teatro scenoje – iki 70-ties) CV čia įgauna aiškius chronologinės atskaitos taškus: mokymosi metai, studentiškas debiutas, apdovanojimai Michailo Glinkos ir Piotro Čaikovskio konkursuose, dvejus metus trukusi stažuotė ir debiutas „La Scala“ teatre Italijoje, Didysis prizas Tulūzoje 1971-aisiais (jo laurus nusinešusiam solistui tradiciškai užsiveria tolesnis konkursanto kelias), darbas ir įtampas Valstybiniame akademiniame operos ir baletų teatre, užsienio gastrolės, dėstytojavimas tuometėje konservatorijoje, galiausiai – emigracija į JAV, kur 59-erių (!) bosas debiutavo vienoje geidžiamiausių pasaulio scenų – Niujorko „Metropolitan Opera“ teatre (čia kūrė vaidmenis net dešimt sezonų) bei grįžimas į Lietuvą. Šį gyvenimo aprašymą išplečia ir Daunoro kūrybą stebėjusių Lietuvos bei užsienio apžvalgininkų vertinimai. Katinaitės parinktos citatos – įvairūs balsai: autorė nepataikauja ir solistui nekaldina išdailinto paminklo, todėl pagyras keičia pastabas, o kai kur Daunoras vertinamas ypač prieštarinčiai.

Toliau, antroje – bemaž pusę knygos užimančioje – dalyje, Daunoras prabyla pirmuoju asmeniu. Memuarus inspiravo

Iš knygos viršelio žvelgia Vaclovas Daunoras – Karalius Pilypas II Giuseppe's Verdi operoje „Don Karlas“. Knygos dailininkas – Jokūbas Jacovskis. Algimanto KUNČIAUS nuotrauka. 1982

dainininko draugas, išeivijos lietuvis JAV Jurgis Birutis, pats pirmas pradėjęs užrašinėti muziko pasakojimus. Daunoro atsiminimai, nors užfiksuoti iš didelės laiko perspektyvos, tačiau labai sklandūs, išdėstyti disciplinuotai, pernelyg nekrypstant nuo pagrindinių temų, pagauliu stiliumi. Štai čia itin svarbus ir Katinaitės, knygos sudarytojos, indėlis: jai teko tikslinti faktus, parengti informatyvias nuorodas, ypač naudingas ne operos žanro žinovams.

Daunoras prisiminimuose taip pat laikosi įvykių chronologijos, tad pasakojimą pradeda nuo vaikystės, šeimos ir anų laikų realijų, o tik tuomet pasineria į profesinio gyvenimo posūkius. Vienas svarbiausiųjų – detalai aprašyta stažuotė „La Scala“ teatre (1966–1968) ir pratybos pas operos dainininką bei pedagogą Gennaro Barrą. Pasak Daunoro, italų vokalo mokykla grįsta objektyviais dainavimo ir garso estetikos kriterijais, tad čia pat jis pateikia iš Barros mokymo principų dekalogą, kuris ir šiandien galėtų būti aktualus būsimiems vokalistams. Daunoras intuityviai bėgo nuo senosios rusiškos operinio dainavimo mokyklos ir per savo vėlesnes patirtis brendo kaip itališkosios tradicijos apologetas: iš jos kilo ir asmeninės pedagoginės metodikos atradimai – jie knygoje išrašyti pavyzdžiais. Toliau dainininkas pristato savo bendražygius, užsimena apie įtampą, tvyrojusią tarp jo ir ilgamečio Valstybinio akademinio operos ir baletų teatro vadovo, taip pat pirmo ryškumo operos solisto Virgilijaus Noreikos. Šiame teatre vyravusiems darbo principams priešpriešina

Mefistofelio vaidmenyje (Charles'io Gounod opera „Faustas“).
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

Niujorko „Metropolitan Opera“ galiojusią darbo etiką bei geranorišką administraciją, kai teatre visi susivienydavo dėl kokybiško spektaklio.

Teatro gyvenimas visais laikais buvo artimas melodramos žanrui – tai ne tik personalinio triumfo, sėkmingų ar nelabai vykusių premjerų scena, bet ir intrigų zona: į atviras kovas išvirstanti konkurencija, užgautos ambicijos, nepateisinti lūkesčiai, o kartais be aiškaus preteksto išsikerojanti kūrėjų – asmenybių priešprieša. Daugybę metų tarp šių dviejų operos grandų vykusi trintis paskalomis plito už teatro sienų, tad nieko keisto, kad šioji tema taip pat tapo didžiausia knygos intriga.

Skyriuje „Kare kaip kare, arba Neįvykusios paliaubos“ Katinaitė ėmėsi išdėstyti, kuo viskas prasidėjo ir... nesibaigė. Autorė korektiškai nušviečia jautrią ir klampią konflikto istoriją, nesiveržia advokatauti nė vienam jos dalyviui, leidžia byloti rašytiniams šaltiniams (žinoma, juos rašiusieji paliko

Vaclovas Daunoras prie grimo stalelio. Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

nutylėjimų, ten taip pat nesusikalbėta) – tai teatro posėdžių protokolai, atversta Lietuvos literatūros ir meno archyve saugoma asmeninė Daunoro byla. Vis dėlto net ir oficialūs vienas kitam rašyti Noreikos ir Daunoro laišakai neatskleidžia konflikto priežasčių (juolab galimų jo sprendimo būdų), o tik patvirtina jūdvių kovos įkarštį ir jau ilgą laiką jaustas pasekmes: pirmajam teatro bosui Vaclovui Daunorui skiriamos dainuoti netinkamos partijos, nedideli vaidmenys ir labai mažas darbo krūvis. Katinaitė kritiškai vertina visas konflikte dalyvavusias šalis, o jų būta daugiau nei dvi: pagrindinėje šalies scenoje beveik nedainuojančio „Daunoro klausimas“ buvo sprendžiamas ir aukštesnės valdžios kabinetuose², be to, spaudimą iš teatro „viršūnių“ patyrė sceninę karjerą pradadantys jo mokiniai. Muzikologė prieina prie labai diplomatiškos išvados: „Visgi neapleidžia nuojauta, kad šis išsikerojęs konfliktas veikia asmeniškai ir, matyt, nė vienos iš konfliktuojančių pusių įtikinamai ir racionaliai nepaaiškinamas. Esu linkusi pritari Šepečiui ir vertinti tai kaip dviejų ryškių, talentingų meninių individualybių konkurenciją, peraugusią į nuožmią kovą ir neapykantą“³.

Paskutiniajame knygos skyriuje „Niekas negalėjo jam prilygti“ prabyla Daunoro artimieji ir profesijos bendražygiai – tai labai asmeniškai ir, kaip buvo galima tikėtis, nostalgiški prisiminimai. Vis dėlto muzikologė sėkmingai suvaldo pasakojimų srautą, neleidžia pašnekovams pernelyg nutolti nuo Daunoro profesinio kelio ir jo asmeninių savybių komentavimo. Svarbiausia: nesileidžia į panegirines kalbas, kurios gal būtų malonios adresatui (arba tų žodžių autoriui), bet ne skaitytojui, – nes kaip karalių kuria aplinka, taip ir artimieji dažnai linkę kurti savo herojų.

Svariausias baigiamojo knygos skyriaus žodis, mano nuomone, vis dėlto priklauso ne solisto šeimos nariams ir kolegoms, o artisto profesinį kelią iš šalies stebėjusiam ir vertinusiame muzikologui Edmundui Gedgaudui. Jo „Opus magnum“ dar kartą sugrąžina prie Vaclovo Daunoro Pilypo II Verdi operoje „Don Karlas“ ir apibendrina ne tik Daunoro vaidmenų kūrimo paslaptis, bet ir muziko karjeros šešėlyje likusius dailininko gabumus: „O štai Vacio aktorinę meistrystę ryškino ir čia jau minėtas dailininko gebėjimas matyti save lyg didelės kompozicijos dalį. Beje, Fiodoras Šaliapinas ir Dietrichas Fischeris-Dieskau irgi tapė. Matyt, nutinka ir taip, jog menininkui nelengva išsisekti vienoje srityje. Vacio daugialypiškumas, savitu 'stereo' būdu suvoktas scenos menas, pranokstant įprastas dainuojančio aktorius užduotis, kėlė jo kūrybiškumo rangą. Galėdavai pamanyti jį scenoje veikiant intuityviai, bet iš tiesų jis be atvangos stebėdavo, kaip visa tai atrodo žiūrovams“⁴. Knyga iliustruota Vaclovo Daunoro pieštais ir tapytais artimųjų ir meno pasaulio žmonių portretais bei paties solisto scenoje sukurtų personažų autportretais – jų poveikį padeda atskleisti ir aukšta leidinio poligrafinė kokybė, solidus dailininko Jokūbo Jacovskio kurtas dizainas.

Rima JŪRAITĖ

¹ Karalių kuria aplinka. Operos artistas Vaclovas Daunoras / Sudarė Jūratė KATINAITĖ. – Vilnius: R. Paknio leidykla, 2018, p. 15.
² Aistras gesino ir tuometis LTSR kultūros ministras Lioginas Šepečys.
³ Karalių kuria aplinka. Operos artistas Vaclovas Daunoras, p. 164.
⁴ Ten pat, p. 211.

Operos solistas Vaclovas Daunoras ir knygos sudarytoja, muzikologė Jūratė Katinaitė. Knygos pristatymo metu Daunorui suteiktas LNOBT emerito garbės vardas. 2018, gruodžio 23, Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras. Martyno ALEKSOS nuotrauka

Teatro „La Scala“ afiša: „Rigoletto“ spektaklyje susitiko Vaclovas Daunoras (Monteronė) ir Luciano Pavarotti (Hercogas), 1968. Iš asmeninio archyvo

